Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Δρ Μαρία Επάμ. Πυργάκη
Επικ. Καθηγήτρια Προϊστορικής Εθνολογίας και Αρχαιολογίας
Καθηγήτρια-Σύμβουλος Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Στην πιο δυναμική εποχή του γυναικείου κινήματος για την Ελλάδα, τη δεκαετία του ΄20, το Εθνικό Συμβούλιο Ελληνίδων (ΕΣΕ) γράφει μια από τις λαμπρότερες σελίδες της ιστορίας του. Είναι η εποχή, κατά την οποία ο ελληνισμός συγκροτείται σε σύγχρονο έθνος, συνειδητοποιεί τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του και επιτυγχάνει, μέσα από αντιξοότητες, που ξεπερνούν αλλά δεν καταβάλουν τις δυνάμεις του, να εξασφαλίσει τη θέση του στον κόσμο. Πολύ λίγοι αντιλαμβάνονται, έγκαιρα, το ρόλο τον οποίο πολύ σύντομα, θα κληθεί να παίξει η Ελλάδα στο δράμα που αποκαλείται Ευρωπαϊκός Μεσοπόλεμος.

Η πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου, 1920-1930 με τη Μικρασιατική Καταστροφή, τον εκπατρισμό χιλιάδων Ελλήνων, τη συντριβή των εθνικών ονείρων μπορεί να χαρακτηριστεί η πιο τραγική για την Ελλάδα που τότε άγγιξε τα όρια των δυνατοτήτων και των αδυναμιών της. Όλα αρχίζουν τον Μάιο του 1919. Τότε, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ύστερα από πρόσκληση των Συμμάχων, στέλνει στρατό στη Σμύρνη. Ακολουθεί η μικρασιατική πρόκληση· η εκλογική ήττα των Φιλελευθέρων τον Νοέμβριο του ΄20 και η αναχώρηση του Βενιζέλου στο εξωτερικό· η επιστροφή του Κωνσταντίνου το Δεκέμβριο του΄20· η μοιραία εκστρατεία της Άγκυρας· η ήττα· η εγκατάλειψη της Μικράς Ασίας και της Μεγάλης Ιδέας· η καταστροφή της Ιωνίας· οι σφαγές του ελληνικού πληθυσμού, ο μαρτυρικός θάνατος του Χρυσοστόμου Σμύρνης, η λεηλασία της Σμύρνης, η παράδοσή της στις φλόγες και η απελπισμένη έξοδος εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων, όταν τον Αύγουστο του ΄22 εισέβαλαν τα τουρκικά στρατεύματα στη Σμύρνη. Αυτά, είναι μερικά από τα γεγονότα που έγραψαν κάποιες από τις δραματικότερες σελίδες της νεοελληνικής ιστορίας.

Εκτός των άλλων η ανήσυχη αυτή δεκαετία έχει σφραγίσει την καθημερινότητα του Έλληνα. Η δραχμή περνά δύσκολες ώρες. Τα αυτοκίνητα γίνονται όλο και πιο πολλά, όλο και πιο ενοχλητικά· τρέχουν με 80 χιλιόμετρα την ώρα· είναι επώνυμα, Renault, Benz, Rolls-Royce· ανοιχτά και χρηστικά, με μεταλλικές ζάντες πια και όχι ξύλινες. Τα κλάξον τους συναγωνίζονται τις κόρνες των λεωφορείων, που γύρω στο 1920 κάνουν τα πρώτα τους παρθενικά δρομολόγια. Κυκλοφοριακός πονοκέφαλος στα Χαυτεία. Ιδρύονται οι Σιδηρόδρομοι του ελληνικού κράτους, η Ανώτατη Εμπορική Σχολή, η Διδασκαλική Ομοσπονδία. Στην πνευματική ζωή του τόπου ο Γρηγόριος Ξενόπουλος και «Οι Φοιτητές», ο Δημήτρης Γληνός και «Ο Δημιουργικός Ιστορισμός» και «Η Κρίση του Δημοτικισμού», ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και «Οι Εκλογές από τα τραγούδια του ελληνικού λαού», ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης και «Η Ζωή και ο Θάνατος του Καραβέλα», ο Λάμπρος Πορφύρας και «Οι Σκιές» κ.ά. Αξιοσημείωτα γεγονότα είναι ο Θάνατος του Ιωάννη Κονδυλάκη, του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου, του Άγγελου Βλάχου, του Ανδρέα Καρκαβίτσα κ.ά., αλλά και η Γέννηση του Νάνου Βαλαωρίτη και της Γαλάτειας Σαράντη κ.ά. Το 1922, εκδίδεται η εφημερίδα «Ελεύθερον Βήμα» από τον Δημήτριο Λαμπράκη, το περιοδικό «Μακεδονικά Γράμματα» κ.ά.

Είναι μια δεκαετία μελωδική, χορευτική, με άρωμα γυναίκας. Η Ισιδώρα Ντάνκαν και η Εύα Σικελιανού αφήνουν την αύρα τους. Ο φεμινισμός φουντώνει στην Ευρώπη και μια νέα γυναίκα τολμηρή, διεκδικητική, εμφανίζεται στον κοινωνικό και εργασιακό στίβο.

Μέσα σε αυτό το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο βρίσκουμε το ΕΣΕ σε πλήρη δράση. Μέλη του είναι εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής εκείνης μεταξύ των οποίων: η Πρόεδρος Αικ. Γ. Πασπάτη, η Γεν. Γραμματέας, Ειρ. Α. Φωτιάδου. Στην Εκτελεστική Επιτροπή: οι Αντιπρόεδροι, Έδλα Νάζου, Σ. Δημαρά· οι Σύμβουλοι: Λουκία Ζαΐμη, Ραλλού Γεωργαντά, Α. Παπαδημητρίου, Ε. Αποστολίδου· η Αρχειοφύλαξ: Χ. Δραγούμη· η Ταμίας: Ρ. Γ. Κορομηλά· οι Ειδικές Γραμματείς: Λ. Ζάνου, Κ. Ζέγγελη, Χ. Λουριώτου. Τα Αντεπιστέλλοντα μέλη στο Εξωτερικό: Ελένη Αντωνοπούλου, Πολύμνια Λάσκαρη, Ειρήνη Μεταξά - Τζανή, Αγνή Ρουσσοπούλου.

Τα Σωματεία Μέλη του ΕΣΕ που το απαρτίζουν ανέρχονται σε 59 κατά το έτος 1922, ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι συνεχώς ο αριθμός τους αυξάνεται και φθάνουν τα 70, κατά το έτος 1926.

Η λαίλαπα της Μικρασιατικής τραγωδίας επιδρά στα τμήματά του και του δίνει την ευκαιρία να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του και να αισθανθεί την οντότητά του ως σωματείο, που ξεσηκώνεται για πόλεμο όχι με όπλα ή λόγια, αλλά με έργα στοργής και αγάπης προς αδελφούς Έλληνες και αλλοεθνείς αναξιοπαθούντες. Η σημαία του έχει το σύμβολο του Διεθνούς Συμβουλίου Γυναικών: «Κάμε εις τον πλησίον σου ό,τι θα ήθελες να έκαμνον οι άλλοι άνθρωποι σ'εσένα». Και αυτό είναι η βάση του, η τάση του και ο σκοπός του. Επομένως, αν και ο προορισμός του δεν είναι, όπως καλά γνωρίζουμε, «αγαθοεργός και ελεήμων εργασία», αφού έχει σκοπούς απώτερους, «βλέψεις κοινωνιολογικές και διεθνείς»· εν τούτοις, τότε, το ΕΣΕ, αδίστακτα και αυθόρμητα, συγκεντρώνει τη δράση του, όλη σχεδόν, στο προσφυγικό ζήτημα.

Τη δράση του ΕΣΕ, του σωματείου αυτού που τα δύσκολα εκείνα χρόνια εμφανίζεται ακμαίο και δυνατό, παρακολουθούμε ξεφυλλίζοντας το έγκριτο Περιοδικό «Ελληνίς», την έκδοση του οποίου στην αρχή είχε αναλάβει ο εκδοτικός Οίκος Ελευθερουδάκη, ενώ στη συνέχεια την αναλαμβάνουν, με απαράμιλλη φροντίδα, οι ακαταπόνητες υπεύθυνες του Γραφείου Τύπου του, και μάλιστα, «ιδίαις δαπάναις». Στις σελίδες του έχει συμπτυχθεί ο ελληνικός παλμός. Όλοι μαθαίνουν ό,τι παρήγορο και ανθρωπιστικό δημιουργείται από την ελληνική γυναικεία ψυχή. Από τις στήλες του μαθαίνουμε την μακροχρόνια αυταπάρνηση των Ελληνίδων που με «...εθελοθυσία, αγογγύστως εργάσθηκαν παντού και πάντοτε, για τον πραγματικό πολιτισμό του Έθνους μας». Στις παλαιές ελληνικές παραδόσεις προστίθενται τα διδάγματα του σύγχρονου ξένου φεμινισμού, που τόσο εξυπηρετεί τα ανώτερα ανθρώπινα ιδανικά. Και στη διεθνή συνεργασία η «Ελληνίς» βρίσκεται στο ύψος του προορισμού της και από αυτή αποκαλύπτεται η πρόοδος της κοινωνίας μας. Ο σοφός γάλλος και ένας από τους διαπρεπέστερους φίλους των νεοελληνικών γραμμάτων, Διευθυντής του αντίστοιχου τμήματος στη Σορβόννη, H. Pernot, είχε χαρακτηρίσει το Περιοδικό «Ελληνίς» ως "document".

Το ΕΣΕ διακρίνεται μεταξύ των πρώτων στο έργο, το ανθρωπιστικό, το κοινωνικό, το εθνικό. Είναι η εποχή κατά την οποία η χώρα μας, εξαντλημένη από τόσων ετών αφαιμάξεις, από πολέμους και βάρη δυσανάλογα για τους πόρους της, βρίσκεται σε δεινή θέση οικονομικά, όταν απότομα κατακλύζεται από 1.500.000 πρόσφυγες σε οικτρή κατάσταση, τα εναπομείναντα, δηλαδή, θύματα της τραγικής Καταστροφής της Σμύρνης. Όπως το «Μικρό Προσφυγάκι», (σελ. 76), που ταξιδεύει με τον αρχαιολόγο και ανασκαφέα, που το έφερε στο φως το ΄22 στο Γεροντικό της Νύσης, στη Μ. Ασία, Κ. Κουρουνιώτη και τις πρώτες ημέρες της Καταστροφής της Σμύρνης, τον Αύγουστο του ΄22, «αφήκε την πατρίδα του, για να βρη, προσφυγόπουλο, προστασίαν σε ξένο αδελφικό έδαφος», στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, υπενθυμίζοντας την καταγωγή του αλλά και τις ιστορικές συνθήκες, που το ανάγκασαν να ξενιτευτεί. Όμως, το προσφυγικό ζήτημα απασχολεί τον τόπο, πολύ πριν από το μεγάλο πόλεμο, όταν ζητείται βοήθεια από την Κυβέρνηση και την ιδιωτική πρωτοβουλία από αδελφούς από την Κρήτη, Αγχίαλο, Μακεδονία αλλά και από Αρμένιους, Σέρβους και Ρώσους.

Οι αδελφές, της Αδριανούπολης, των Σαράντα Εκκλησιών, της Σμύρνης και της Μαγνησίας, οι οποίες προς στιγμή απελευθερώθηκαν, βρίσκονται διεσπαρμένες σε όλη την Ελλάδα και την υφήλιο, θλιβερά ναυάγια της πιο ολέθριας καταστροφής. Αμέσως, μετά την άφιξη των πρώτων προσφύγων η Εκτελεστική Επιτροπή του ΕΣΕ, που συνέρχεται στις 19 Σεπτεμβρίου 1922 αποφασίζει να ιδρύσει ιδιαίτερο Τμήμα Προσφύγων, το οποίο θα φροντίσει για την περίθαλψή τους. Αναγκάζεται προσωρινά να περιστείλει τις εργασίες των Τμημάτων του, να θυσιάσει και μέρος αυτών και να αφοσιωθεί στη μεγάλη αυτή εργασία της ανέγερσης. Ειδικότερα, το Τμήμα Τύπου, μεταφράζει στα αγγλικά και στα γαλλικά τις εκκλήσεις και τις διαμαρτυρίες των διαφόρων γυναικείων σωματείων Θράκης και Μικράς Ασίας, τις οποίες, κατόπιν συμφωνίας με το Σύνδεσμο Υπέρ των Δικαιωμάτων των Γυναικών, το ΕΣΕ στέλνει στις επαρχίες και στο Εξωτερικό. Τις εκδίδει σε τρίγλωσσο τεύχος με τον ωραιότατο πρόλογο της Άννας Αποστολάκη, η οποία φροντίζει για την κυκλοφορία του.

Τα Τμήματα του ΕΣΕ, Νομοθετικό, Παιδαγωγικής, Υγιεινής, Οικονομικών, Κοινωνικής Ηθικής, Μετανάστευσης, ασχολούνται με έργα καθαρά προσφυγικά, δηλαδή αναλαμβάνουν την εποπτεία καταυλισμών, όπου οι κυρίες του Συμβουλίου διανέμουν σκεπάσματα, ενδύματα, τρόφιμα στις οικογένειες, γάλα στους ασθενείς και τα βρέφη, επίβλεψη της τάξης, της καθαριότητας, της υγείας. Ανοίγει κατάλογο εγγραφών εργασίας για γυναίκες, τοποθετεί ορφανά, ασθενείς, κορίτσια σε κατάλληλα ιδρύματα. Βοηθάει τις δασκάλες να βρουν θέσεις σε Σχολεία της επαρχίας ή σε οικογένειες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι από τις 204 εγγεγραμμένες, τοποθετούνται 140. Όλες παίρνουν ενδύματα, σκεπάσματα, υποδήματα και χρήματα για τα μικρά τους έξοδα. Δωρεές δίδονται από την Ελλάδα και το Εξωτερικό. Για παράδειγμα μέχρι το Μάρτιο του 1923 πάνω από 154.000 δρχ., 2.500 κουβέρτες, 2.700 νέα ενδύματα, 700 ζευγάρια παπούτσια, κ.λ.π. Το ΕΣΕ δημιουργεί Εργαστήρια, όπου οι γυναίκες και τα κορίτσια βρίσκουν εργασία τακτική και με πληρωμή. Όπως το Εργαστήριο ραφής ιματισμού προσφύγων, στην οδό Πειραιώς 1, για 50 περίπου πρόσφυγες εργαζόμενες με αμοιβή, που παραχωρεί γι'αυτό το σκοπό ο Διευθυντής του καταστήματος Σίγγερ, καθώς και 8 ραπτομηχανές δωρεάν. Τότε, ιδρύονται το Εργαστήριο Βιβλιοδετικής, το οποίο μπορούσε να φθάσει μέχρι την καλλιτεχνία, με την προϋπόθεση να διαθέτουν και το απαιτούμενο γούστο, ενώ κάποιες μαθαίνουν τυπογραφία και χαρτοτεχνική (σελ. 77, 78). Η εργασία είναι η μεγαλύτερη βοήθεια, την οποία μπορούν να προσφέρουν στις προστατευόμενες, γιατί τα ¾ των Προσφύγων είναι γυναίκες, αφού το άνθος του ανδρικού πληθυσμού κρατείται στην Ασία από τους Κεμαλικούς. Μόνο γέροντες και πολύ νέα αγόρια διαφεύγουν από την αιχμαλωσία, που όμως φροντίζουν και συντηρούν οι δυστυχείς γυναίκες. Αξιέπαινες είναι οι προσπάθειες να δημιουργηθούν στην Ελλάδα κέντρα εργασίας, όχι μόνο για να κερδίζουν τον επιούσιο, αλλά για να προστατευθούν από την φρικτή παγίδα που παραμονεύει, που λέγεται Σωματεμπόριον.

Για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου η Ελληνική Κυβέρνηση ζητάει από την Κοινωνία των Εθνών, να στείλει στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1923 την αείμνηστη Annie Baker, και να μελετήσει αυτό το ζήτημα. Η Αγγλίδα απευθύνεται αμέσως στο ΕΣΕ και σε συμφωνία με άλλα γυναικεία Σωματεία, ιδρύεται το Γραφείο Καταστολής Σωματεμπορίας Γυναικών και Παίδων. Αποφασίζεται και ιδρύονται Οικοτροφεία για κορίτσια, εργαστήρια με καλοπληρωμένη εργασία και επίβλεψη στους καταυλισμούς, ώστε να μη παρασύρονται ανήλικα κορίτσια και νέες γυναίκες. Το πρώτο βήμα γίνεται με το «Οικοτροφείο του Διεθνούς Συνδέσμου Γυναικών», που εγκαθίσταται στις τρεις μεγάλες αίθουσες των Παλαιών Ανακτόρων. Τα Εργαστήρια του ΕΣΕ επεκτείνονται ακόμη περισσότερο (σελ. 77).

Για να αντεπεξέλθουν, αποτελεσματικά, σε όλα αυτά τα έργα τα τμήματα του ΕΣΕ θυσιάζουν την ίδια την κοινωνική λειτουργία, ακολουθώντας σε αυτό την Εκτελεστική Επιτροπή και την ακαταπόνητη Πρόεδρο, Αικ. Πασπάτη, της οποίας και αυτός «ο οίκος μεταβλήθηκε σε αληθινό Υπουργείο Περιθάλψεως».

Αξιομνημόνευτη είναι η αγόρευση της τότε Ελληνίδας Αντιπροσώπου Έλλης Αποστολίδου, στην Ετήσια Συνέλευση του Εθνικού Συμβουλίου των Γαλλίδων, που πραγματοποιήθηκε στις 29 και 30 Ιουνίου 1923, με Πρόεδρο την ακαταπόνητη, Avril de St. Croix, με καλεσμένες όλες τις

προέδρους των Ε.Σ.Γ. των επαρχιών, τις προέδρους των μελών Σωματείων όλης της Γαλλίας και δύο αντιπροσώπους ξένων Εθνικών Συμβουλίων, της Αργεντινής και της Ελλάδος.
Κατά το έτος 1923 εκλέγονται μόνιμοι αντιπρόσωποι του ΕΣΕ στο εξωτερικό, η Ειρήνη Μεταξά - Τζαννή, στη Μασσαλία, για τη Γαλλία και η Έφη Κεφαλά στο Λονδίνο, για να το αντιπροσωπεύουν ή για να διευκολύνουν τις εργασίες του.

Το Τμήμα Προσφύγων εξυπηρετεί πιο πρακτικά τις ανάγκες των προσφύγων με την ίδρυση γυναικείων εργαστηρίων όπου οι πρόσφυγες να μπορούν να μαθαίνουν βιοποριστικές εργασίες και γι' αυτό μετατρέπεται σε Τμήμα Βιοτεχνίας και Παροχής Εργασίας. Για ενίσχυση του ιδιαίτερου ταμείου των προσφυγικών Εργαστηρίων αποφασίζουν τη διεξαγωγή ετήσιας γιορτής και οργανώνουν στο θέατρο «Ολύμπια» τη γιορτή «Φύρδην μίγδην» και διατίθενται 75.000 δρχ. αποκλειστικά για τα Προσφυγικά Εργαστήρια. Με τα χρήματα αυτά συντηρείται το Εργαστήριο κεντημάτων · το Εργαστήριο βιβλιοδετικής. Σκοπός του Τμήματος Βιοτεχνίας είναι εκτός από την παροχή εργασίας και η βελτίωση και η πιο καλλιτεχνική εμφάνιση των ειδών που κατασκευάζουν. Λόγω της υπερπαραγωγής των ειδών αυτών στην ελληνική αγορά βρίσκουν τρόπο αποστολής τους στο εξωτερικό. Κατόπιν συνεννόησης με τα εντός Αθηνών αλλά και στις Επαρχίες εργαστήρια το Τμήμα αυτό πετυχαίνει να γίνει μόνιμο Γραφείο Εξαγωγής υπό την προεδρεία της Έδλας Νάζου. Σκοπός της Επιτροπής είναι η διευκόλυνση της εξαγωγής των εργοχείρων και η εκλαΐκευση των Ελληνικών σχεδίων και της Ελληνικής βιοτεχνίας. Το ΕΣΕ προπληρώνει το 1/3 του ολικού ποσού των εργοχείρων που κάθε φορά εξάγονται. Επίσης τότε περατώνεται και το Πρατήριο, το οποίο παραχώρησε το Υπουργείο των Στρατιωτικών, επί της οδού Σταδίου 19, (σελ. 79), όπου εκτίθενται τα εργόχειρα των προσφυγικών εργαστηρίων μελών του ΕΣΕ με την καταβολή του ποσοστού 15% επί της αξίας για τα έξοδα της μισθοδοσίας του προσωπικού του πρατηρίου. Η Επιτροπή της American Friends of Greece στέλνει στον κ. Thomson αρχιτέκτονα της Αμερικάνικης Αρχαιολογικής Σχολής το ποσό των 10.000 δολ. για αγορά εργοχείρων. Με τη μεσολάβηση της Πηνελόπης Δέλτα συγκεντρώνονται τα πιο κατάλληλα χειροτεχνήματα. Ένας μεγάλος αριθμός ειδών των προσφυγικών εργαστηρίων διατίθεται από την Μαρία Καζούλη στην Αίγυπτο. Επίσης, στην οδό Βουλής 12 εγκαινιάζεται η Γωνιά των Προσφύγων για να διευκολύνει τους πρόσφυγες στην πώληση των εργασιών τους. Πωλούνται και τα αντικείμενα Εργαστηρίου των προσφύγων κοριτσιών του Οικοτροφείου του Διεθνούς Συνδέσμου Γυναικών.

Το Τμήμα Εκπαιδευτικόν και Προστασίας των Παίδων του ΕΣΕ υπό την εκλεκτή τότε πρόεδρο Ραλλού Γεωργαντά, με πρότασή της και μετά από συνεννόηση με την Near-East-Relief, δημιουργεί ομάδα που αναλαμβάνει να επισκέπτεται τα Ορφανοτροφεία της Αμερικανικής Περιθάλψεως, και να απασχολεί επί μια ώρα την ημέρα με ποικίλες ομιλίες, τα ορφανά παρέχοντας σε αυτά την ευκαιρία να ακούνε και να μιλάνε την ελληνική, σημειωτέον ότι τα περισσότερα ήταν τουρκόφωνα, και παράλληλα με τη στοργική περίθαλψη των αμερικανίδων, «να ακούνε λόγια αγάπης μητρικής με γλώσσα και από καρδιά ελληνική» (σελ. 80). Ασφαλώς, το Τμήμα αυτό εξακολουθεί να φροντίζει για την παροχή διδακτικών βιβλίων, από το Υπουργείο της Δημόσιας Εκπαίδευσης και γραφικής ύλης, με δικά τους έξοδα, στα ορφανοτροφεία και τα σχολεία προσφύγων.

Το ΕΣΕ υποστηρίζει την πρόταση του Γαλλικού Εθνικού Συμβουλίου για την υιοθέτηση και διεθνοποίηση των Συνδέσμων της Καλωσύνης, που είναι οργάνωση, η οποία έχει σκοπό να ανυψώσει το ηθικό ιδανικό του παιδιού, να διαπλάσει τον χαρακτήρα του με την ενίσχυση της συνείδησής του και την κρίση του, να αναπτύξει την πρωτοβουλία του για το καλό και να του εμπνεύσει την αγάπη των ομοίων του και την επιθυμία της προστασίας των ζώων. Οι Σύνδεσμοι αυτοί λειτουργούν, ήδη από το 1912, στη Γαλλία, διαδίδονται και εφαρμόζονται με μεγάλη επιτυχία στο Βέλγιο, την Ελβετία, την Ισπανία και την Αγγλία. Τα Καταστατικά μεταφράζονται στα Ελληνικά και το σύστημα εφαρμόζεται με καλά αποτελέσματα στο Αμαλίειο Ορφανοτροφείο. Το Εκπαιδευτικό Τμήμα καταβάλλει κάθε προσπάθεια για τη σύσταση των Συνδέσμων Καλωσύνης.

Το Τμήμα Οικονομικών του ΕΣΕ αναφέρει ότι ανεξάρτητα από τα Εργαστήρια, δαπανώνται περί τις 63.000 δρχ., σε βοηθήματα, σε ρουχισμό, τρόφιμα κ.ά., σε οικογένειες προσφύγων.

Κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων το ΕΣΕ πάντα με τη σκέψη στα ορφανά προσφυγόπουλα, τα σκορπισμένα στα διάφορα Ορφανοτροφεία, απευθύνεται στα ευτυχισμένα παιδάκια, ώστε αυτά να δώσουν παιχνίδια και χρήματα για τα ορφανά. Πολλά παιδάκια ανταποκρίνονται, με παιχνίδια και χρήματα, που ανέρχονται σε 17.296 δρχ. και το κυριότερο σκορπίζουν χαρά στα έξι Ορφανοτροφεία προσφύγων: Ορφανοτροφείο του Ν.Ε.Ρ., Αρρένων Πολυγώνου, Θηλέων Πολυγώνου, Οικοτροφείο του Διεθνούς Συνδέσμου Γυναικών, Χαροκόπειο Ορφανοτροφείο, Εμπειρίκειο Ορφανοτροφείο.
Το επόμενο έτος, το 1924, η Αντιπρόσωπος του ΕΣΕ στη Γαλλία, Ειρήνη Μεταξά, σε μια εξαιρετική έκθεση, δίνει σαφή εικόνα της κατάστασης του προσφυγικού ζητήματος στην Ελλάδα και της Γυναικείας συμβολής στην περίθαλψη των προσφύγων. Δημιουργεί, μάλιστα, στη Γαλλία ένα ρεύμα συμπάθειας υπέρ των Ελληνίδων.

Το Τμήμα Εκπαιδευτικόν συνεχίζει να εργάζεται για τη διάδοση των Συνδέσμων Καλωσύνης, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις γνώμες των Εκπαιδευτικών, θέτοντας τις βάσεις μιας δοκιμαστικής εφαρμογής, όπως και το προηγούμενο έτος, σε αρκετά ιδιωτικά και δημόσια σχολεία με λαμπρά αποτελέσματα, καθώς και στα Σχολεία Επαρχιών και στη νυχτερινή σχολή Εργαστηρίων του Συλλόγου, «Ελληνική Άμυνα της Αλεξάνδρειας».
Και αυτό το έτος διοργανώνουν έρανο για τα πρωτοχρονιάτικα δώρα των προσφυγοπαίδων των Ορφανοτροφείων Αθηνών, τα χρήματα μοιράζονται στα Ορφανοτροφεία: Εμπειρίκειον, Εθνική Στέγη, Πολύγωνον και Παιδικού Σταθμού Πειραιώς. Η Μπενάκη στέλνει φανέλες και κουραμπιέδες για τα ορφανοτροφεία.

Το Τμήμα Βιοτεχνίας του ΕΣΕ συνεχίζει το έργο του. Τα Εργαστήρια, τα οποία ιδρύονται πρόχειρα και παρά τις δυσκολίες, ιδιαίτερα λόγω της κρίσης της κατοικίας και των συνεχών μετατοπίσεων των προσφύγων, εξελίσσονται με τρόπο απόλυτα ικανοποιητικό. Πάνω από 150 εργάτριες ασχολούνται και, μάλιστα, κατανεμημένες στα διάφορα τμήματα χειροτεχνίας, ασπρορρούχων πολυτελείας, κεντημάτων, δαντελών, βιβλιοδετικής και παιχνιδιών (σελ. 78). Απο αυτές, 50-60 εργάζονται εντός των Εργαστηρίων και οι άλλες στα σπίτια τους ώστε να φροντίζουν τις οικογένειές τους και το νοικοκυριό τους. Επίσης, εργάζονται 5 έμμισθοι υπάλληλοι, όλοι πρόσφυγες, στο εργαστήριο και το Πρατήριο και μια Γερμανίδα δασκάλα για τη βιβλιοδετική και τα παιχνίδια. Καθημερινά αυξάνει ο αριθμός αιτήσεων εργασίας με την υποστήριξη των Αρχών αλλά και του κοινού.

Πρώτη η Ελληνική Κυβέρνηση θέτει στη διάθεση του ΕΣΕ μικρό Πρατήριο στην οδό Σταδίου 17, όπου όλα τα προσφυγικά Εργαστήρια της Ελλάδος μπορούν να εκθέτουν και να πωλούν τα προϊόντα των εργαστηρίων τους. Χρήση αυτού του δικαιώματος κάνουν ήδη 8 προσφυγικά εργαστήρια Αθηνών και Επαρχιών. Η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων δεν αρκείται στο να τοποθετήσει πρόχειρα μέσα σε 6 δωμάτια του Συνοικισμού Βύρωνα τα Εργαστήρια του ΕΣΕ, αλλά αρχίζει και την ανέγερση ειδικού κτιρίου προτύπου εργαστηρίου, το οποίο παραχωρείται τελειωμένο στο ΕΣΕ (σελ. 79). Πάλι ιδρύεται Τμήμα Εξαγωγής, το οποίο καταγίνεται στην πώληση των διαφόρων χειροτεχνημάτων στο Εξωτερικό. Γίνονται 5 αποστολές, στην Αγγλία, Σουηδία, Αμερική και Αίγυπτο. Επίσης, το σωματείο American Friends of Greece, με κάθε τρόπο υποστηρίζει την προσφυγική παραγωγή, καταβάλλοντας υπεράνθρωπες προσπάθειες για την εξεύρεση κεφαλαίων, τη διοργάνωση πρατηρίων στην Ουάσιγκτων και Ν. Υόρκη και τη μηνιαία αποστολή στην Αμερική μεγάλων ποσοτήτων εργοχείρων.

Το 1925 το ΕΣΕ εκτός από τη φιλανθρωπική του δράση έχει σκοπό να βοηθήσει τη γυναίκα, να τη μορφώσει, αλλά και να προστατεύσει το παιδί και ετοιμάζοντας μια νέα γενιά με αίσθημα ευθύνης και καθήκοντος, να συντελέσει στην ανύψωση του ηθικού επιπέδου στον τόπο μας. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το ζήτημα της Προστασίας του παιδιού θεωρείται ένα από τα πιο επείγοντα ζητήματα από το ΕΣΕ και με πολύ ενθουσιασμό οι οργανώσεις μέλη του δέχονται να λάβουν ενεργό μέρος στο Πανελλαδικό Συνέδριο για το παιδί. Εκτός αυτών το Πατριωτικό Ίδρυμα Περιθάλψεως αναλαμβάνει να συνεργαστεί στενά με το ΕΣΕ για την οργάνωση του Συνεδρίου. Τη γενική εισήγηση αναλαμβάνει η Άννα Παπαδημητρίου, ενώ δύο δημόσιες διαλέξεις θα γίνουν

από την Αύρα Θεοδωροπούλου, τότε Πρόεδρο του Συνδέσμου Υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναικός και τον Απόστολο Δοξιάδη, τότε Πρόεδρο του Πατριωτικού Ιδρύματος Περιθάλψεως. Το Συνέδριο αποφασίζεται να γίνει στη Θεσσαλονίκη, η οποία επιλέχθηκε, γιατί η Μακεδονία, όπου είχε συγκεντρωθεί το μεγαλύτερο μέρος του προσφυγικού μας πληθυσμού και η οποία επί σειρά γενεών δεν είχε γνωρίσει τα καλά της ειρήνης, ήταν τότε το μέρος της Ελλάδας, στο οποίο έπρεπε κυρίως να γίνει εντατική εκπολιτιστική εργασία. Τα σχολεία της, τα άσυλά της έπρεπε να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής, αφού αυτά ήταν το φυτώριο της κοινωνίας.

Το Διεθνές Συμβούλιο Γυναικών συνιστά στα κατά τόπους Εθνικά Συμβούλια να βοηθήσουν να εξαπλωθεί η ιδέα της Κοινωνίας των Εθνών και να επιδιώξουν να εισαχθεί δια νόμου ως διδασκαλία στα σχολεία. Επίσης, ιδρύεται ιδιαίτερο Τμήμα Προστασίας Παιδιού με Πρόεδρο την Λαίδη Aberdeen, το οποίο, με βάση τη δήλωση της Γενεύης, θα ασχοληθεί με τα προβλήματα, που σχετίζονται με την προστασία του παιδιού, σύμφωνα με τις νεότερες επιστημονικές αντιλήψεις. Αυτό συμφωνεί απόλυτα και με το πνεύμα του Συνεδρίου της Θεσσαλονίκης, που αποτελεί μια από τις τόσες πρωτοβουλίες του ΕΣΕ.

Συνεχίζεται ο έρανος του ΕΣΕ για τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά, τον οποίο καθιέρωσε η επιτυχία του από την εποχή της Μικρασιατικής Καταστροφής. Και το σύνολο των εισπράξεών του που έφθασε τις 24.000 δρχ. μοιράστηκαν στο Εμπειρίκειο Άσυλο, την Εθνική Στέγη, το Ορφανοτροφείο Αρρένων Πολυγώνου, το Ορφανοτροφείο Αγίου Ανδρέου Αμπελοκήπων, το Οικοτροφείο Διεθνούς Συνδέσμου Γυναικών και το Ορφανοτροφείο Βουλιαγμένης.

Για το Τμήμα Εργαστηρίου, η Πρόεδρός του Σ. Δημαρά αναφέρει ότι τα προσφυγικά εργαστήρια του ΕΣΕ στο συνοικισμό του Βύρωνα εξακολουθούν να έχουν ευεργετική δράση και να εξασφαλίζουν εργασία σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό κοριτσιών και γυναικών όχι μόνο του συνοικισμού Βύρωνος, αλλά και των συνοικισμών Καισαριανής και άλλων. Ακόμη και από τους Ποδαράδες έρχονται εργάτριες και ζητούν εργασία.

Τα Τμήματα ασπροροῦχων λευκών και χρωματιστών, κεντημάτων και δαντελών λειτουργούν κανονικά. Σε αυτά εργάζονται τακτικά πάνω από 160 εργάτριες. Το Τμήμα Βιβλιοδετικής παρουσιάζει καλλιτεχνικά δεσίματα, κατεργασμένα με υλικά πρώτης ποιότητας, τα οποία έρχονται από τη Γαλλία. Αν και η Γερμανίδα δασκάλα έφυγε, μια νεαρή πρόσφυγας είναι σε θέση να διδάξει και σε άλλες, όσα της έμαθε όσον αφορά την τέχνη της βιβλιοδετικής (σελ. 78). Αυτό άλλωστε είναι και μέρος του προγράμματος του ΕΣΕ. Το τμήμα των παιχνιδιών περιορίζεται, λόγω έλλειψης διδακτικού προσωπικού και μόνο 4 εργάτριες εργάζονται σε αυτό. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων κτίζει για το ΕΣΕ νέο εργαστήριο στο συνοικισμό Βύρωνος. Ο κύκλος εργασιών υπερδιπλασιάζεται. Ενδεικτικά η πώληση του επί της οδού Σταδίου Πρατηρίου για λογαριασμό ξένων εργαστηρίων δίνει 56.600 δρχ. για το 1925 έναντι 17.353 δρχ. του 1924. Το Πρατήριο αυτό εξυπηρετεί πάντοτε τα διάφορα εργαστήρια, εκθέτει και πουλάει τα προϊόντα. Όλες οι εισπράξεις του Πρατηρίου φθάνουν για το 1924 σε 263.372,35 δρχ. και για το 1925 σε 623.958,90 δρχ. Το Τμήμα Εξαγωγής κλείνει, γιατί οι αποστολές χειροτεχνημάτων στην Αγγλία, Σουηδία και Αίγυπτο δεν φέρνουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Αντίθετα στην Αμερική, με την ίδρυση του γνωστού Σωματείου «Αμερικανοί Φίλοι της Ελλάδος», επιτυγχάνεται η τακτική κατά μήνα αποστολή αρκετής ποσότητας προσφυγικών εργοχείρων. Η συνεργασία είναι καρποφόρος αφότου μάλιστα τη διεύθυνση του σωματείου στην Αθήνα ανέλαβε η Καπς κόρη του ιδρυτή του, γεμάτη από τα ίδια ευγενή ιδεώδη και τον μεγάλο φιλελληνισμό, που διακρίνει τον πατέρα της. Μάλιστα παίρνουν απόφαση να αποτελέσει αυτοτελές σωματείο με επαγγελματική βιοτεχνική κατεύθυνση.

Τα έργα αυτά, είναι έργα γυναικείας πρωτοβουλίας. Είναι δείγματα πραγματικής κοινωνικής πρόνοιας, που τιμούν το ΕΣΕ και ευρύτερα τη φιλάνθρωπη, αλλά και προοδευτική Ελληνίδα γυναίκα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το ΕΣΕ, εκ παραλλήλου, ασχολείται και με άλλα θέματα, όπως η ανάγκη ίδρυσης Παιδικού Κινηματογράφου, οι Μεταρρυθμίσεις στην Εκπαίδευση, ενώ το Τμήμα Νομοθεσίας πετυχαίνει να δοθεί σοβαρή προσοχή σε ζητήματα της αρμοδιότητός του και

ανταποκρίνεται στον υψηλό προορισμό του, να προλαμβάνει, να περιορίζει και να θεραπεύει, τις αδικίες.

Τα χρόνια που ακολούθησαν το ΕΣΕ προσηλωμένο στις αξίες του ανθρωπισμού και της κοινωνικής ευαισθησίας συνεχίζει να εργάζεται και να αποτελεί σπουδαίο παράγοντα μέσα στην ελληνική και διεθνή κοινωνία. Με τη δημιουργικότητα, την εφευρετικότητα, τη συνεργασία και την ικανότητα που χαρακτηρίζει, από την ίδρυσή του, τα επίλεκτα μέλη του, συνεχίζει να αγωνίζεται, με μια πιο δυναμική παρέμβαση στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, για τη γυναίκα, για το παιδί, για τον Άνθρωπο. Τα πάντα επίκαιρα θέματα που απασχολούν τα Τμήματά του ΕΣΕ, ήδη από τη δεκαετία του 1920, όπως οι Πρόσφυγες και η Μετανάστευση, η Εκπαίδευση, η Προστασία του Παιδιού, η Ψυχαγωγία, η Ανεργία, η Σωματεμπορία και τόσα άλλα, αποτελούν πρόκληση για το μέλλον και καθιστούν το καθήκον του βαρύτερο, σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, η οποία χαρακτηρίζεται από ραγδαία επιστημονική και εκρηκτική τεχνολογική πρόοδο και ανάπτυξη, αλλά και ασφυκτική πίεση προς κάθε τι το ανθρώπινο.

Γενικότερα, το ΕΣΕ συνεχίζει να μάχεται για τα παγκόσμια ιδανικά και τις αξίες. Και το σπουδαιότερο έχει να προβάλει πρότυπα προς μίμηση παραδίδοντας Έργο-Πρόκληση στις επόμενες γενιές.

Προκλήσεις και Προοπτικές

Στον 21ο αιώνα, είναι συνήθης η περίπτωση ανθρώπων, το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων είναι γυναίκες και παιδιά, που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους, τις εστίες τους και την προσωπική τους ιστορία εξαιτίας διώξεων για λόγους «φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα». Πρόκειται για τους/τις πρόσφυγες, τουλάχιστον με την έννοια που αποτυπώνεται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Εξ άλλου, Διεθνείς Οργανώσεις προβλέπουν πως τα επόμενα χρόνια, λόγω των κλιματικών μεταβολών θα αυξηθεί ο αριθμός των περιβαλλοντικών προσφύγων. Μάλιστα, προβλέπουν πως οι λεγόμενοι περιβαλλοντικοί πρόσφυγες θα φθάσουν 150.000.000, από τους οποίους οι περισσότεροι θα είναι γυναίκες και παιδιά. Κατά τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό σήμερα σε όλο τον κόσμο υπάρχουν 25.000.000 περιβαλλοντικοί πρόσφυγες. Τι θα γίνει εάν μέχρι το 2050 δισεκατομμύρια άτομα υποφέρουν από λειψυδρία ή εάν η στάθμη των θαλασσίων υδάτων ανέλθει, μέχρι το 2100, έως και μισό μέτρο; Τότε, δεν θα πρόκειται για μερικές εκατοντάδες άτομα π.χ. σε κάποιες ακτές του Αιγαίου ή της Σικελίας, αλλά για εκατομμύρια.
Είναι ξεκάθαρο πως αν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα γίνονταν πλήρως και παγκοσμίως σεβαστά, δεν θα υπήρχαν πρόσφυγες, γιατί, ως γνωστόν, τα προσφυγικά ζητήματα και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Οι πρόσφυγες, στη χώρα υποδοχής, πρέπει να τύχουν παροχής ασύλου, απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης, υλικών συνθηκών υποδοχής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς και άμεσης ενημέρωσης για τους επίσημους φορείς, όπως αρμόδια Υπουργεία, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, που δραστηριοποιούνται στα θέματα που τους αφορούν.

Η αποτελεσματική ένταξη και η ενεργή συμμετοχή των προσφύγων στη χώρα υποδοχής απαιτεί:

- Προγράμματα εκπαιδευτικού, πολιτιστικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα για την ομαλή προσαρμογή στην κοινωνία όσων ζητούν άσυλο.
- Συμπαράσταση και επίλυση των προβλημάτων τους.
- Ψυχολογική και συμβουλευτική υποστήριξη.
- Παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων για την αυτοσυντήρησή τους σε σύντομο χρονικό διάστημα.

- Καλή πληροφόρηση για την πολιτισμική ταυτότητά τους με σκοπό την αρμονική συνεργασία τους με τους κατοίκους της χώρας υποδοχής.
- Καταπολέμηση της ξενοφοβίας και προώθηση του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού για το τι μπορούν να προσφέρουν οι πρόσφυγες στο κοινωνικό σύνολο.

Πολλές διακηρύξεις, πολλές εκδηλώσεις οργανώνονται σε όλο τον κόσμο, που όμως ως επί το πλείστον, πρόκειται για αόριστες δεσμεύσεις. Άλλωστε, αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του κόσμου μας, της εποχής μας. Ας ενθαρρυνθούν, να αναρωτηθούν, αν πραγματικά κάνουν ό,τι το καλύτερο μπορούν, αυτοί που έχουν τη δύναμη ή όσοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, σε όλα τα επίπεδα, έχουν την ικανότητα να αποκαθιστούν και να προστατεύουν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Βιβλιογραφία

- Περιοδικό «Ελληνίς», 1922,1923,1924,1925, 1926
- «Νεώτερος Ελληνισμός: Από 1913 ως 1941», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1977